

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут регіональних досліджень

На правах рукопису

ГАРАСИМ

Петро Миколайович

Методологічні аспекти оцінки, ефективності та
відтворення основних фондів при реформуванні
сільськогосподарських підприємств
(на матеріалах Західного регіону України)

Спеціальність: 08.06.01 - Економіка підприємств і форми господарювання
08.07.02 - Економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Львів 1996

338.43
658

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00757264 (V)

Дисертацією є рукопис
Робота виконана у
університеті.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор,
академік УААН Трицько Р.І.

Офіційні опоненти - доктор економічних наук, професор, академік
НАН України Онищенко Олексій Мусійович,
доктор економічних наук, професор, академік
УААН Ворщевський Петро Прокопович,
доктор економічних наук, професор Бойко
Євген Іванович

Провідна організація - Науково-дослідний економічний інститут
Мінекономіки України.

Захист відбудеться "24" "зрудня" 1996 р. О 11⁰⁰ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.04.10.01 по захисту дисертацій
на здобуття наукового ступеня доктора наук в Інституті регіональних
досліджень НАН України за адресою 290026 м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Інституту
регіональних досліджень НАН України.

Автореферат розісланий "20" "жовтень" 1996 р

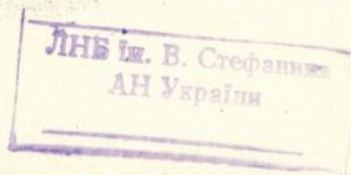
Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

В.І. Жовтанецький

1. Загальна характеристика роботи

1.1. Актуальність теми дослідження. Нові умови господарювання, які складаються в період переходу до ринкової економіки, реформування відносин власності, структурні зміни в економіці вимагають перегляду багатьох теоретичних і методологічних положень стосовно національного господарства вцілому, а також окремих його галузей і безпосередньо виробничих одиниць зокрема. Глибока криза, що охопила економіку практично всіх країн, які переходять від адміністративно-розподільчої до ринкової системи господарювання, в тому числі і України, в значній мірі викликана відсутністю теоретично обґрунтованих методичних розробок щодо різних аспектів економічної діяльності на всіх рівнях управління.

Кризові явища в аграрному виробництві, крім загальних ознак, характеризуються значною специфікою. Зокрема, в умовах зростання цін на продукцію промислового та будівельного комплексу занижена балансова вартість засобів виробництва підприємств АПК не дозволяє об'єктивно оцінити ефективність виробництва сировини та продовольства, визначити реальну ціну на його продукцію, забезпечити достатню кількість коштів в амортизаційному фонді для своєчасного відтворення зношених засобів праці. Процес інфляції збільшує розрив між балансовою і відновною вартістю засобів виробництва, що перешкоджає обґрунтованому визначенню майнових паїв фізичних та юридичних осіб, формуванню статутного фонду нових підприємств при приватизації, оцінці майнової частки їх співзасновників. Урядові індексації основних фондів не доводять їх балансову вартість до відновної вартості, не враховують цінних змін з часу останньої переоцінки основних фондів (1972, 1973 рр.), відстають від темпів інфляції. Тому розробка методологічних аспектів оцінки, ефективності та відтворення основних фондів в умовах реформування сільськогосподарських підприємств набуває високої наукової актуальності і практичної значимості.

Теоретичні аспекти проблеми підвищення економічної ефективності капітальних вкладень і основних фондів висвітлені в численних роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: Г.С. Бакулєва, П.Ю. Беленького, Є.І. Бойка, В.С. Ванштейна, В.А. Воротилова, Л.А. Ваага, М.С. Герасимчука, М.І. Долішньою, А.Д. Смелянова, В. П. Красовського, Л.В. Канторовича, А.Л. Лур'є, П.С. Мстиславського, І.С. Малишева, О.І. Ноткіна, В.В. Новожилова, О.М. Онищенко, Й.М. Петровича, М.Д. Прокопенка, А.Є. Пробста, О.І. Шустера, Дж. Кондрика, Е. Минца, Ф. Трнка, М.Г. Чумаченка та ін.

Особливості відтворення основних фондів, їх формування та функціонування в сільському господарстві, методи обґрунтування нормативів і прогнозів досліджувались Я.М. Блянкманом, С.К. Бессоновим, А.С. Вайнером, К.К. Вальтухом, Г.Н. Вечерко, О.М. Головановим, І.Й. Дорошем, В.Я. Дзикович, К.О. Єремєєвим, Ф.К. Каюмовим, П.О. Клемишевим, Р.Г. Кравченко, А.С. Лібкіндом, П.С. Лозою, І.І. Лукиновим, І.Г. Міщенко, В.І. Могуряну, В.М. Обуховським, А.Ф. Повілюнасом, А.П. Покин'єчередою, Г.М. Підлісецьким, Д.Г. Палтеровичем, С.С. Сергєєвим, В.К. Синєвою, Л.Н. Сенчаговим, О.М. Трегобчуком, Р.І. Триньком, Walton G.V., Wykoff F.C., Seitz W.D., Nelson G.C., Halcrow H.G., Spedding C.R.W., Robinson D.W., Mollan R.S. та іншими.

У працях названих вчених досліджені критерії та системи показників економічної ефективності основних виробничих фондів, закономірності їх відтворення, фактори підвищення ефективності використання, методи нормування та прогнозування. Слід зазначити, що ці дослідження стосувались, як правило, адміністративно-розподільчої економіки або розвинутої ринкової економіки.

Проте сьогодні у зв'язку з реструктуризацією громадського і розвитком приватного виробництва, поглибленням спеціалізації та розширенням міжгалузевих зв'язків, реформуванням агропромислового комплексу, розвитком в економіці України ринкових відносин вказані

проблеми раціонального використання основних фондів набувають нових аспектів. Особливо актуалізується для практики проблема методології проведення оцінки основних фондів, якій приділялось недостатньо уваги. Оцінка реальної вартості основних фондів дозволить підприємствам підвищити рівень фінансового забезпечення їх відтворення, об'єктивно оцінити виробничий потенціал, визначити майнові права працівників, поставити у рівні умови партнерів при формуванні капіталу підприємств.

1.2. Мета і завдання дослідження. Мета дослідження - поглибити теорію і методологію аналізу формування та прогнозування розвитку основних фондів, розробити методологічні положення оцінки основних засобів підприємств аграрно-промислового комплексу та рекомендації щодо підвищення економічної ефективності їх використання в умовах переходу до ринкових відносин та реструктуризації сільськогосподарського виробництва.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання:

- поглибити теоретико-методологічні основи аналізу економічної ефективності, нормування і прогнозування основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення;
- розробити методичні положення оцінки основних фондів в умовах інфляції та становлення ринкових відносин;
- дослідити джерела формування і видовий склад різних сільськогосподарських підприємств, рівень фондозабезпеченості, вартісні та фізичні співвідношення введених в дію основних фондів, строки їх експлуатації;
- визначити головні напрямки та розробити пропозиції щодо підвищення економічної ефективності основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення у природно-економічних зонах Західного регіону;
- обґрунтувати нормативи та здійснити прогноз основних

виробничих фондів сільськогосподарського призначення для областей Західного регіону України в сучасних умовах господарювання;

- провести оцінку основних виробничих фондів в окремих господарствах західних областей України відповідно до розробленої автором методики, проіндексувати нормативи та дати прогноз фондозабезпеченості сільського господарства;
- обґрунтувати потребу у основних фондах селянських (фермерських) господарств.

1.3. Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є питання теорії та методології формування, аналізу економічної ефективності основних фондів сільськогосподарських підприємств, основних засобів підприємств аграрно-промислового комплексу, основні закономірності ефективного використання та відтворення основних фондів, шляхи підвищення їх економічної ефективності в умовах переходу до ринкової економіки.

Об'єктом дослідження є громадські сільськогосподарські підприємства, селянські (фермерські) господарства лісостепової, поліської, передгірської та гірської природно-економічних зон Західного регіону України.

1.4. Методологія та методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є наукові розробки провідних економістів, зокрема економістів-аграрників, які досліджували проблеми економічної ефективності капітальних вкладень, основних фондів та нової техніки. В ході виконання поставлених завдань використано комплекс методів економічних досліджень: статистичних групувань, монографічний, аналізу рядів динаміки, структурного та кореляційно-регресійного аналізу, порівняння та співставлення кількісних та якісних показників, розрахунково-аналітичний, індексний, графічний, екстраполяції, розрахунково-нормативний, елементи економіко-математичних методів.

В розробках використані офіційні дані статистичної звітності, матеріали Міністерства сільського господарства та продовольства України, обласних та районних управлінь сільського господарства та продовольства, сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств, розробки проектних та науково-дослідних організацій. Період дослідження охоплює 1990-1995 роки.

1.5. Наукова новизна досліджень. На основі проведених досліджень і методологічних розробок сформульовані положення, які відображають наукову новизну роботи.

Поглиблене теоретичне обґрунтування, удосконалена методологія аналізу формування та ефективного функціонування основних виробничих фондів в сільському господарстві, яка на відміну від традиційних ґрунтується на розрахунку системи показників диференційовано: залежно від форм власності в конкретному підприємстві.

Обґрунтовані методологічні підходи до оцінки основних засобів при інфляційних процесах. Розрахунки і оцінку пропонується здійснювати з врахуванням цінових, структурних та якісних змін за весь період функціонування об'єктів.

Розроблені рекомендації щодо підвищення економічної ефективності основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення для різних природно-економічних зон Західного регіону України, які передбачають вдосконалення структури енергетичних засобів з метою доведення співвідношення між робочими і силовими машинами як 4-6:1; приведення у відповідність циклів відтворення основних фондів у натурально-речовому відношенні виробничих потужностей; доведення рівня фондоозброєності праці в сільському господарстві до рівня провідних галузей промисловості і будівництва; вдосконалення співвідношень між структурними елементами виробничих фондів.

Обґрунтовані методичні підходи до нормування основних

виробничих фондів сільськогосподарського призначення і розроблені нормативи, диференційовані за природно-економічними зонами Західного регіону України, та здійснений на їх основі прогноз фондозабезпеченості галузі на 2000-2005 роки.

Виходячи з необхідності обґрунтованої оцінки основних засобів при зміні форм власності і механізму господарювання на основі сформульованих підходів проведена оцінка основних засобів в окремих сільськогосподарських підприємствах Західного регіону при їх реформуванні.

Визначені джерела формування та видовий склад основних фондів у різних типах підприємств, рівень фондозабезпеченості, вартісні та фізичні співвідношення введених в дію основних фондів, оптимальні строки експлуатації об'єктів.

Обґрунтована потреба в основних фондах селянських (фермерських) господарств різного профілю діяльності.

1.6. Практична цінність. Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що їх застосування дозволить на якісно вищому рівні проводити аналіз забезпеченості та ефективності використання основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств різних природно-економічних зон, реально оцінювати основні засоби і на цій основі здійснювати процеси приватизації, паювання та персоніфікації майна. Прикладний характер мають рекомендації щодо підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів у підприємствах різних організаційних форм, пріоритетні напрямки капітальних вкладень, нормативи основних виробничих фондів.

1.7. Апробація і реалізація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи апробовані науково-технічною Радою Міністерства сільського господарства і продовольства

України та Фонду державного майна України, технічними радами Львівського, Тернопільського, Рівненського та Волинського управлінь сільського господарства та продовольства безпосередньо в окремих районах та господарствах Західного регіону України.

Результати наукових досліджень доповідались і одержали схвалення на 25 міжнародних, міжрегіональних наукових та науково-практичних конференціях і семінарах, а також на 19 щорічних наукових конференціях за результатами роботи викладачів і аспірантів Львівського державного аграрного університету.

1.8. Публікації. За результатами досліджень опубліковано 67 наукових праць загальним обсягом 53.62 д. а., в тому числі авторських - 40.27 д. а.

Позитивну оцінку наукової громадськості і практичне застосування мають монографії:

1.Ефективність, відтворення та оцінка основних фондів сільського господарства Західного регіону України.- Львів: ЛДСГІ, 1996, 11.60 д. а.

2.Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка.- К.: Урожай, 1995, 10.08 д. а., в тому числі авторських 7.00 д. а.

3.Методичні рекомендації по експертній оцінці основних засобів АПК (погоджені в Міністерством сільського господарства і продовольства та Фондом державного майна України).- К.: ДОП Інститут аграрної економіки.- 1995, 4.20 д. а., в тому числі авторських 2.60 д. а.

4.Методичні рекомендації по оцінці вартості виробничих будівель і споруд сільськогосподарського призначення.- К.: ДОП Інститут аграрної економіки УААН, - 1994, 2.0 д. а., в тому числі авторських 1.10 д. а.

1.9. Обсяг і структура роботи. Дисертація виконана на 405 сторінках машинописного тексту, вклучає вступ, 5 розділів, висновки

і пропозиції, список використаної літератури, 14 додатків на 50 сторінках, містить 55 таблиць, 5 рисунків.

2. Основні положення дисертації

2.1. Системи показників економічної ефективності капітальних вкладень і основних виробничих фондів, що пропонуються дослідниками, можуть об'єктивно характеризувати рівень ефекту, що одержується внаслідок дії головних факторів суспільного виробництва у всіх галузях народного господарства. Вільність вчених вражають за необхідне включити в систему натуральні і вартісні показники, що дозволяє розширити межі аналізу, всебічно характеризує ефективність використання виробничих фондів.

Абсолютна ефективність залежно від мети аналізу у різних джерелах може бути виражена чистою продукцією на карбованець основних або основних і оборотних фондів, валовою продукцією на карбованець фондів (фондовідповідача), приростом продукції на карбованець капітальних вкладень або приросту фондів, прибутку на карбованець фондів або приростом прибутку (або економії на собівартість) на карбованець капітальних вкладень а також натуральними показниками продукції або її приросту, віднесеними відповідно до фондів або капітальних вкладень.

Визначення порівняльної ефективності проводиться при виборі галузі виробництва, варіантів розвитку нової техніки, нового будівництва та реконструкції підприємств, їх оптимізації. Критеріси ефективності варіанту є мінімальні затрати суспільної праці на виробництво продукції, які визначаються з врахуванням приведення разових затрат до поточних за допомогою коефіцієнтів порівняльної ефективності.

У дисертації підкреслюється, що істотних відмінностей між методичними підходами при визначенні загальної (абсолютної) і

порівняльної ефективності капітальних вкладень у виробничу сферу і вкладами на розширення, реконструкцію, технічне переозброєння і в сферу обігу на сьогодні не існує, а об'єктивна несомірність в такій конкретизації є. Потребують також чіткого визначення розрахунки і вкладові одержаного ефекту від капітальних вкладень в охорону навколишнього середовища, в невиробничу сферу, а також у науково-дослідні роботи.

Автор показує, що визначення загальної економічної ефективності діючих основних засобів не відображає їх формування і особливостей функціонування внаслідок того, що окремі види основних фондів є результатом уречевлення різних напрямків капітальних вкладень, проектних і конструкторських рішень, оцінених і затверджених за прийнятими варіантами капітальних робіт. Це стосується будівництва різних виробничих об'єктів, меліоративних систем, доріг, вибору системи машин, формування основного стада та багаторічних насаджень. Отже, поряд із загальною ефективністю аналіз діючих основних засобів повинен передбачати і визначення порівняльної ефективності. Особливо це стосується ефективності окремих груп і видів основних виробничих фондів.

Органічна єдність інвестиційного процесу і функціонування основних виробничих фондів, їх єдина соціально-економічна природа дають підстави зробити висновок про те, що вони повинні мати єдиний головний критерій економічної ефективності та окремі показники рівня економічного ефекту. Поряд з цим економічний аналіз ефективності використання основних фондів повинен включати обґрунтовану систему показників, яка б всебічно характеризувала особливості їх формування і виробничого функціонування.

22. Ринок та ринкові відносини в Україні, як і в інших постсоціалістичних країнах, тільки починають формуватись і не характеризуються стабільністю та врівноваженістю. Тому до часу

формування стабільних ринкових відносин необхідно здійснювати оцінку приватизованих підприємств і об'єктів розрахунковим шляхом. Практика амортизаційних відрахувань від первісної вартості і, як її наслідок, явна недостатність реноваційних джерел для покриття затрат простого відтворення основних фондів завдають прямої шкоди народному господарству. Більш доцільно, на думку автора, здійснювати всі оціночні розрахунки на основі відновної вартості. Показник відновної вартості основних фондів відбиває затрати на їх відтворення не в момент фактичного створення (первісна вартість), а в сучасних економічних умовах, тобто з урахуванням цінових, структурних і якісних змін за весь період функціонування об'єктів. Облік відновної вартості є базою для реальної оцінки інвестиційного потенціалу підприємств і суспільства цілому, визначення майнових прав окремих осіб, відновлення твердої матеріальної забезпеченості грошової одиниці. Він створює необхідну макрооснову для використання експертних оцінок при визначенні вартості об'єктів приватизації.

Для реальної оцінки майна підприємств всіх форм власності на сучасному етапі необхідно зводити в дію методичку, яка дозволяє визначати вартість майнових комплексів або об'єктів в цінах, що складаються на час приватизації, створення спільних підприємств, товарів гв.

Оцінку вартості майна в агропромисловому комплексі, як показано в роботі, потрібно здійснювати з врахуванням особливостей, що обумовлюються наявністю специфічних видів майна, (продуктивної худоби, багаторічних насаджень), специфікою самої галузі. Виходячи із запропонованого підходу відповідну вартість виробничих будівель і споруд доцільно розраховувати за укрупненими показниками вартості окремих конструкцій та елементів кожного будівельного об'єкта (фундамент, каркас, стіни, перекриття, покрівля, прорізи, підлоги тощо). Вартість засобів механізації та транспорту визначати відповідно до

їх технологічного призначення за окремими інвентарними машинами, а також за машинами і обладнанням, які є складовими частинами будівлі чи споруди. Відновну вартість технічних засобів обчислювати за оптовими цінами, націнками торговельно-посередницьких організацій і вартістю монтажу, які діють на час оцінки майна.

Вартість продуктивної та робочої худоби доцільно визначати за показниками живої маси, собівартості продукції, продуктивних якостей тварин, періоду господарського використання, коефіцієнтами зміни продуктивності тварин залежно від лактації.

Відновну вартість багаторічних насаджень, на думку автора, слід розраховувати за скоригованими нормами питомих капітальних вкладень на їх створення в різних природно-економічних зонах України.

З метою відновлення регулюючої дії механізму амортизації в умовах інфляції, нестабільності цін на енергію, техніку, транспорт, оплату праці оцінку майна підприємств слід проводити періодично, коригувати стосовно індексів Мімстату України.

В сучасних умовах доцільно надати право підприємствам і організаціям проводити оцінку майна за власною ініціативою згідно з галузевими методиками та індексами зростання цін на матеріально-технічні ресурси. Для цього необхідно організувати розробку відповідних методик оцінки основного і оборотного капіталу з врахуванням галузевих особливостей, передбачивши фінансування науково-дослідних та проектних розробок.

2.3. Аналіз літературних джерел і результатів дослідження навели автора на думку про те, що проблем, економічної ефективності капітальних вкладень і основних виробничих фондів вимагають самостійного вивчення на основі єдиного критерію економічної ефективності, вибору системи показників із врахуванням інвестиційного процесу і функціонування основних фондів в окремих галузях, підприємствах, виробничих об'єднаннях.

Кваліфікувати показник фондіввідповідачі як "головний" чи "вирішальний", як показано в роботі, не зовсім коректно. Це впливає із суті формування та періодів функціонування основних фондів.

У системі натуральних і вартісних показників економічної ефективності основних виробничих фондів фондіввідповідача є одним із часткових показників, аналогічно матеріаломісткості і трудомісткості продукції. Тому будувати динамічні ряди фондіввіддачі без врахування всіх факторів і робити висновки щодо неефективності додаткових вкладень в сільське господарство, зниження віддачі трудових і грошово-матеріальних ресурсів економічно некоректно.

Викладені методологічні підходи використані при розробці методики аналізу економічної ефективності основних виробничих фондів в сільськогосподарських підприємствах.

При дослідженні економічної ефективності основних виробничих фондів необхідно, на думку автора, розмежовувати поняття економічної ефективності і ефективності використання основних фондів, оскільки вони мають різний зміст. Ефективність основних виробничих фондів характеризує сукупну результативність їх кількісного і якісного удосконалення, підвищення фондозабезпеченості виробництва, фондозабросності праці, процесу їх відтворення, екстенсивного та інтенсивного використання. Ефективність використання основних виробничих фондів характеризує всі техніко-економічні показники роботи машин і устаткування, натуральні показники утримання продуктивної худоби, техніко-економічні характеристики використання виробничих приміщень, споруд тощо. Під ефективністю використання основних виробничих фондів слід розуміти характеристику співвідношення одержаного в результаті цього ефекту із застосованими основними виробничими фондами.

Головним критерієм економічної ефективності основних виробничих фондів сільського господарства слід вважати підвищення продуктивності суспільної праці, що супроводжується збільшенням

обсягу виробництва продукції в розрахунку на одиницю використаних ресурсів.

При проведенні аналізу ефективності основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств велике значення має визначення додаткових або техніко-економічних показників використання окремих видів основних фондів, які виступають у своїй натурально-речовій формі і виконують конкретні виробничі функції.

Застосування додаткових показників при аналізі ефективності основних виробничих фондів важливе тому, що вони дозволяють співставити їх фактичні розміри з техніко-економічними показниками проектних і конструкторських рішень. Так, ефективність використання тваринницьких приміщень доцільно характеризувати показниками щільності поголів'я і кількості продукції із розрахунку на 1 м² корисної площі, ефективність використання продуктивної худоби слід визначати співвідношенням обсягу відповідної продукції та поголів'я тварин.

Певні особливості мають фермерські (селянські) господарства, які формуються і функціонують на основі приватної власності на землю і засоби виробництва. Виробничий потенціал фермерських та підсобних господарств ще не відповідає сучасним вимогам його ведення. Тому система показників аналізу економічної ефективності основних виробничих фондів у таких структурах повинна відповідати перехідному періоду.

На рис. 1 зображена система показників економічної ефективності виробничих фондів поширених методик, які практично не враховують особливостей формування та використання основних фондів у господарствах індивідуального сектора і ґрунтуються на розрахунках показників на основі валової продукції, а також система показників, запропонована дисертантом, яка включає показники, що відображають характерні риси ефективності використання основних виробничих фондів в господарствах індивідуального та громадського сектора. В останньому випадку їх пропонується розрахувати, виходячи з товарної

продукції. Прийнята система показників враховує, що у фермерських і підсобних господарствах ще не завершено формування матеріально-технічної бази.

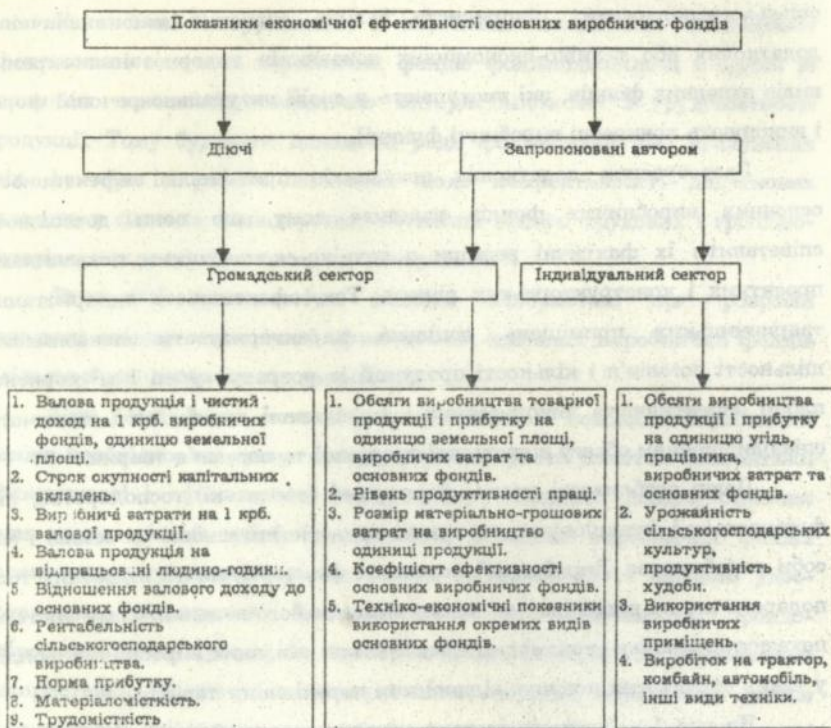

Рис. 1. Показники економічної ефективності основних виробничих фондів

Оскільки найважливіша роль основних засобів полягає в економії живої праці, при монографічних дослідженнях особлива увага повинна приділятися структурі сукупних затрат праці на виробництво одиниці продукції, на голову худоби, гектар посіву тощо.

Мінімальний обсяг виборки господарств, що репрезентує генеральну

сукупність певних типів підприємств, пропонується визначати за формулою:

$$n = \left[\frac{V}{p} \right]^2,$$

де n - мінімальна кількість господарств; V - коефіцієнт варіації;
 p - допустима помилка в економічних дослідженнях (5%).

2.4. Важливу роль у створенні збалансованої структури основних фондів сільського господарства і агропромислового виробництва в цілому відіграє інвестиційна політика. В Україні, наприклад, зростаючі обсяги капітальних вкладень в сільське господарство спрямовувались на будівництво та реконструкцію виробничих приміщень, докорінне поліпшення земель, збільшення виробництва й поставок машин та обладнання, формування високопродуктивного основного стада та багаторічних насаджень. Середньорічні обсяги капітальних вкладень на об'єкти виробничого призначення становили в 1981-1985 рр. - 7.92 млрд крб., в 1986-1989 рр. - 9.82, в 1991 - 11.25, в 1992 - 5.28 млрд крб., а в 1994 р. - 2.09 млрд крб.

В ряді випадків, як свідчить практика Західного регіону України, ефективними є іноземні інвестиції в аграрну економіку: створення спільних підприємств та інші форми співробітництва. В першу чергу це стосується зернозбиральних комбайнів, які в нашій країні ще не випускаються. В той же час в інших країнах ряд моделей збиральної техніки представляє певний інтерес. Високопродуктивними і економічними є зарубіжні комбайни фірм "Джон Дір" (моделі М-9500 та моделі М-9600), "Дойу Фар" (моделі 4065Н і 4090Н), "Фіат АГРі" (модель L-521 і L-624). В Жовківському районі Львівської області в рамках програми "Раффайзен-Україна" вже працюють 2 німецькі зернозбиральні комбайни "Домінатор" та кукуруддозбиральний "Ягуар". Продуктивність

“Домінатора” при збиранні пивоварного ячменю - 20 га в день, при цьому внаслідок комплексності використання імпоротної технології забезпечується приріст врожаю до 7 ц/га, що дає змогу швидко окупити кошти на техніку, оскільки вартість збирання 1 га ячменю цією технікою становить 8.3 ц, в т. ч. на амортизацію йде 4.6 ц/га.

В цьому ж районі фермерське господарство “Б. Кушпіт” тісно співпрацює з закритим акціонерним товариством “Нідерландсько-українські агропроекти”. Згідно з договором фермер В.О. Кушпіт вирощує не менше 50 голів ВРХ, використовуючи голландську худобу, технологію і устаткування. Причому через 2 роки все майно, передане в користування фермеру, безоплатно переходить у власність фермера за винятком приміщення і обладнання сирцеху.

Застосування голландської технології вирощування картоплі в радгоспі “Звенигородський” Пустомитівського району Львівської області на площі 100 га у 1996 році дало можливість одержати до 500 ц/га цієї культури. При цьому досягнення такої урожайності було забезпечено використанням вітчизняної техніки МТЗ-80,82; ОВП-200, Т-150, КПС-4, РЖТ-50, ПН-4-35, набір якої, однак, був оптимізований за рядом параметрів з метою раціонального її використання.

Предметом контракту між німецьким кооперативом “Раффайзен” та міжгосподарським підприємством “Аграрний науково-впроваджувальний центр” (м.Жовква) є спільна виробнича діяльність з метою розмноження в Україні нових сортів пивоварного ячменю за рахунок впровадження нових західноєвропейських технологій вирощування ячменю з використанням матеріально-технічних ресурсів на рівні світових стандартів. Сорт “Тюрігія”, наприклад, на площі 50 га в 1996 році дав урожайність 41 ц/га.

За 1991-1994 рр. основні фонди колективних сільськогосподарських підприємств зросли з 54.12 млрд. крб. до 53348 млрд. крб. Переважно за рахунок індексації балансової вартості основних фондів станом на

01.05.92 р. та на 01.08.93 р. їхні вартісні обсяги збільшилися в 1000 разів. Змінилась частка їх провідних груп, особливо сільськогосподарського та невиробничого призначення. Відбулися істотні зміни у фондозабезпеченості виробництва (табл. 1.)

Таблиця 1

Динаміка забезпеченості колективних сільськогосподарських підприємств основними виробничими фондами сільськогосподарського призначення

Область	1990 р.				1994 р.			
	Основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення	те ж в розрахунку, тис. крб. на			Основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення	те ж в розрахунку, млн. крб. на		
		1	1 га	1 працівника		1	1 га	1 працівника
Волинська	1.43	4118	1.73	12.48	1191	3327	1.40	11.28
Закарпатська	0.88	5118	2.50	13.71	403	2887	1.72	8.76
Івано-Франківська	0.91	3773	3.03	14.33	730	2433	2.53	12.23
Львівська	1.82	4589	1.81	13.43	1324	2517	1.74	10.57
Рівненська	1.36	4826	1.94	12.45	1286	4389	1.85	12.85
Тернопільська	1.57	3566	1.74	11.79	1679	3931	2.04	12.95
Чернівецька	0.81	4448	2.21	11.47	652	3196	2.15	10.14
Західний регіон								
	8.37	4237	2.44	12.72	7265	3111	1.84	11.52
Україна	44.96	5263	1.57	15.19	4882	4903	1.32	13.25

Як показує аналіз, підвищення рівня інтенсивності сільськогосподарського виробництва потребує якісного удосконалення матеріально-технічної бази. Розвиток нових організаційних форм ведення сільського господарства зумовить необхідність кількісного розширення основних виробничих фондів для забезпечення ними орендних та селянських господарств, кооперативів тощо.

Кількісний і, особливо, якісний склад основних фондів сільськогосподарських підприємств далекий від оптимального. Тому

підвищення фондооснащеності одиниці земельної площі забезпечує вищу результативність сільськогосподарського виробництва (табл. 2).

Таблиця 2

Вплив фондооснащеності на ефективність виробництва в колективних підприємствах Західного регіону України, 1994 р.

Групи господарств за середнім розміром основних виробничих фондів на 1 га с.-г. угідь, млн. крб.	Кількість досліджуванних господарств	Одержано товарної продукції, млн. крб. на:			Прибуток, млн. крб. на:		Коефіцієнт ефективності основних фондів	Собівартість 1 ц м'яса великої рогатої худоби, млн. крб.	Затрати праці на виробництво 1 ц м'яса великої рогатої худоби, люд.-год.
		1 га с.-г. угідь	1 праці -ника	1 млн. крб. основних виробничих фондів	1 га с.-г. угідь	1 праці -ника			
Лісозепен									
I - до 41.1	12	6.0	39.2	0.15	2.6	18.0	0.07	2.6	112.8
II - 41.2-56.6	24	6.2	40.8	0.11	2.8	17.4	0.05	2.4	96.9
III - 56.7 і більше	10	6.9	42.3	0.08	3.2	19.6	0.04	2.3	70.1
Всього і в середньому 60.6	46	6.4	41.0	0.10	2.8	18.1	0.05	2.5	90.1
Полісся									
I - до 37.3	12	2.0	16.3	0.05	0.9	7.0	0.02	2.0	84.2
II - 37.4-54.1	22	2.2	16.5	0.04	1.0	7.7	0.02	1.9	91.7
III - 54.2 і більше	9	3.2	22.1	0.04	1.8	12.0	0.02	1.4	3.3
Всього і в середньому 52.4	43	2.3	17.5	0.04	1.1	8.3	0.02	1.8	82.8
Прикарпаття									
I - до 57.0	10	3.3	19.2	0.06	1.5	8.2	0.03	2.8	141.2
II - 57.1-72.5	14	3.6	23.7	0.05	1.6	10.7	0.03	2.0	82.1
III - 72.6 і більше	10	3.7	24.0	0.04	1.8	11.8	0.02	1.8	81.5
Всього і в середньому 74.0	34	3.5	22.5	0.05	1.6	10.5	0.02	2.1	96.5
Горсько-карпатська зона									
I - до 36.8	6	1.4	12.4	0.04	0.4	3.4	0.01	4.2	203.6
II - 36.9-91.8	10	2.3	14.4	0.03	0.7	4.4	0.01	3.7	188.8
III - 91.9 і більше	6	2.6	15.3	0.02	0.8	4.7	0.01	3.6	201.9
Всього і в середньому 82.4	22	2.1	14.2	0.02	0.6	4.3	0.01	3.8	195.8
Всього і в середньому по регіону 64.7	145	3.3	25.6	0.06	1.7	11.3	0.03	2.4	105.4

Фондоозброєність праці у групах підприємств корелює з рівнем фондооснащеності одиниці земельної площі, хоча й з меншою кратністю порівняно з групувальною ознакою (табл. 3). Вищий рівень фондо-

Таблиця 3

Вплив фондоозброєності на ефективність виробництва в колективних підприємствах Західного регіону України, 1994 р.

Групи господарств середнім розміром основних виробничих фондів на працюючого, млн. крб.	Кількість досліджуванних господарств	Основні виробничі фонди на 1 га с.-г. угідь, млн. крб.	Одержано товарної продукції, млн. крб. на 1 га с.-г. угідь		Прибуток, млн. крб. на 1 га с.-г. угідь	Коефіцієнт ефективності основних фондів	Собівартість 1 ц великої рогатої худоби, млн. крб.	Затрати праці на виробництво 1 ц м'яса великої рогатої худоби, люд.-год.		
			с.-г.	праці грошово-матеріальних затрат						
Лісостеп										
I - до 232,7	11	47,0	6,2	36,5	0,95	2,8	16,8	0,08	2,6	105,4
II - 232,8-366,6	21	58,7	6,4	40,1	1,01	2,7	17,8	0,05	2,4	98,3
III - 366,7 і більше	14	62,3	6,5	45,8	1,15	2,9	20,3	0,04	2,5	78,6
Всього і в середньому 390,3	46	60,6	6,4	41,0	1,01	2,8	18,1	0,05	2,5	90,1
Полісся										
I - до 282,6	12	44,7	2,2	14,2	0,59	1,0	6,1	0,02	2,1	85,8
II - 282,7-399,6	20	51,4	2,2	17,2	0,67	1,1	8,4	0,02	1,8	95,4
III - 399,7 і більше	11	61,7	2,5	22,8	0,72	1,3	11,7	0,02	1,6	58,4
Всього і в середньому 395,1	43	52,4	2,3	17,5	0,66	1,1	8,3	0,02	1,8	82,6
Прикарпаття										
I - до 342,1	10	65,8	3,6	21,8	0,62	1,6	7,3	0,03	2,6	101,3
II - 342,2-470,6	15	72,0	3,5	22,8	0,77	1,7	11,2	0,02	2,1	89,8
III - 470,7 і більше	9	87,3	3,5	27,7	0,85	2,1	11,1	0,01	1,9	88,5
Всього і в середньому 474,5	34	74,0	3,5	22,5	0,76	1,8	10,5	0,02	2,1	94,5
Присьомо-карпатська зона										
I - до 320,4	7	43,24	1,2	9,1	0,48	0,4	2,8	0,01	4,4	223,6
II - 320,5-565,6	9	98,1	2,9	16,6	0,74	1,0	5,5	0,01	3,4	171,5
III - 565,7 і більше	6	111,1	2,1	16,6	0,85	0,8	4,4	0,01	3,9	210,5
Всього і в середньому 560,3	22	82,8	2,1	14,2	0,64	0,8	4,3	0,01	3,6	195,8
Всього і в середньому по регіону 356,5	145	64,7	3,9	25,6	0,76	1,7	11,3	0,03	2,4	105,4

енергоозброєності праці забезпечує збільшення виробництва товарної продукції та прибутку на одного працівника, 1 га сільськогосподарських угідь, одиницю грошово-матеріальних затрат.

Розраховані параметри лінійних рівнянь регресії та лінійні коефіцієнти кореляції свідчать про тісну залежність між результатами господарювання сільськогосподарських підприємств та забезпеченістю основними виробничими фондами галузі (значення коефіцієнтів кореляції по фондонасиченості містяться в межах 0.50-0.78; по фондоозброєності праці - 0.55-0.83).

2.5. За прийнятим основним критерієм та системою вартісних та натуральних показників досліджуваний у дисертації період характеризувався зниженням ефективності виробництва та використання основних виробничих фондів. Темпи зростання фондонасиченості перевищували темпи збільшення обсягів виробництва валової продукції, що зумовило зниження фондовіддачі, зростання фондомісткості продукції (табл. 4).

Таблиця 4

Продуктивність праці, фондомісткість продукції та фондовідповідача в колективних сільськогосподарських підприємствах України

Рік	Продуктивність праці (валова продукція з цінах 1983 р. на середньорічного працівника), крб.	Фондомісткість продукції (основні фонди с-г. призначення на 1 крб. валової продукції), крб	Фондовіддача (валова продукція на 1 крб. основних фондів с-г. призначення), крб.
1960	2565	0.89	2.59
1965	3110	0.49	2.06
1970	3996	0.65	1.54
1975	4572	0.99	1.01
1980	5326	1.33	0.75
1985	6650	1.55	0.64
1990	8615	1.78	0.56
1991	6303	2.32	0.43
1994	5274	3398.0	0.0063

Дослідження даних свідчать, що господарства з високим рівнем фондозабезпеченості ведуть виробництво інтенсивніше, одержують вищі врожаї, виробляють більше продукції, у них вища продуктивність праці, дохідність та рівень рентабельності при порівняно нижчій фондовіддачі.

2.6. Концентрація основних виробничих фондів проявляється насамперед у рівнях фондонасиченості одиниці земельної площі. Незважаючи на існуючі недоліки в формуванні виробничого потенціалу, досягнутий рівень концентрації основних виробничих фондів дозволяє підвищити ефективність виробництва в державних підприємствах.

В останні роки підвищується фондооснащеність виробництва в виноградарських підприємствах, створені інтенсивні типи багаторічних насаджень, поліпшився склад і структура основних фондів відповідно до прийнятої спеціалізації. Основні виробничі фонди виноградарських підприємств регіону постійно зростають і на початок 1995 року з розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь досягли 135.6 млн. крб. Прискорення науково-технічного прогресу, зростання фондонасиченості одиниці земельних угідь істотно впливають на результати виробництва.

Проведені у спеціалізованих держгоспах монографічні дослідження окремих господарств підтверджують зростаюче значення невиробничих основних фондів у підвищенні ефективності сільськогосподарського виробництва. Аналіз даних м'ясо-молочних підприємств свідчить про тісну залежність між забезпеченістю трудових колективів невиробничими основними фондами і показниками їх господарської діяльності. Із збільшенням невиробничих основних фондів на одного середньорічного працівника від 6.6 до 60.4 млн. крб. виробництво товарної продукції і прибуток на одиницю угідь зростають в 1.4 раза і 1.3 раза, продуктивність праці - в 1.1 раза, фондовіддача - в 1.4 раза.

2.7. Якщо в колективних господарствах уже склались певні співвідношення між окремими елементами ресурсів, то у фермерських вони лише формуються. Звичайно, обсяги окремих ресурсів значно відрізнятимуться в різних формуваннях внаслідок об'єктивних та суб'єктивних причин. Перш за все це пов'язано з місцерозташуванням господарства, його виробничим напрямом, природними умовами. Певну роль можуть відігравати і такі обмежуючі фактори, як наявність працездатних членів сім'ї, можливість залучення додаткової робочої сили, обмеження щодо виділення земель для ведення фермерського господарства.

Серед проблем, які гальмують розвиток фермерства є недостатня технічна оснащеність і нерозвиненість ринку технічних засобів. Сільське господарство України завжди відчувало дефіцит у техніці. Крім того в процесі приватизації фермерам виділялась лише земля без необхідної техніки. Більшість фермерів перші технічні засоби придбали в колективних господарствах. Причому основна частина цих засобів відслужила свій термін. Однак і такі можливості придбання техніки обмежувались, а в останні два роки практично виключені.

Важливим складовим елементом ресурсного потенціалу фермерських господарств є поголів'я тварин. Незважаючи на абсолютне збільшення поголів'я тварин на утриманні в фермерських господарствах, чисельність ВРХ з розрахунку на 1 господарство скорочується. Внаслідок диспропорції між цінами на продукцію рослинництва і тваринництва утримання худоби виявилось невігідним.

Зрозуміло, що результативність діяльності фермерських господарств залежить від сукупності факторів, але за нашими даними, - передусім від забезпеченості ресурсами. З метою виявлення їх впливу в дисертації використано кореляційно-регресійний метод аналізу. За результативну ознаку прийнято суму одержаного доходу на господарство. В модель включено 5 факторів: X_1 - кількість тракторів на господарство;

X_2 - площа ріллі; X_3 - умовне поголів'я; X_4 - чисельність постійних працівників (чол.); X_5 - виробничі витрати фермерського господарства. В результаті розв'язку даної моделі одержано рівняння регресії:

$$Y = 53.47 + 1.78 X_1 + 2.98 X_2 + 11.06 X_3 + 1.75 X_4 + 0.31 X_5$$

Множинний коефіцієнт кореляції $R = 0.811$ вказує на суттєвість відібраних факторів, які значною мірою впливають на результативність діяльності фермерських господарств.

2.8. У складі основних виробничих фондів будівлі і споруди становлять 70-80% і більше - залежно від спеціалізації господарства, структури виробництва тощо. Від рівня їх експлуатації значною мірою залежать показники ефективності використання матеріально-технічної бази, насамперед, фондівіддача.

На початок 1995 р. порівняно з 1990 р., в сільськогосподарських підприємствах України вартість будівель і споруд зросла в 881.5 разів і досягла 37592.7 млрд. крб.

На удосконалення матеріально-технічної бази тваринництва спрямовуються значні фінансові ресурси. Але, на відміну від рослинницьких галузей, тут не спостерігається помітного підвищення рівня концентрації виробничих потужностей, а в окремих напрямках інтенсивного процесу - навіть зниження. За останні роки приміщень для утримання ВРХ вибуло з експлуатації більше, ніж стало до ладу, а їх місткість не зросла. Якщо в 1988 році в колективних, державних і міжгосподарських підприємствах місткість приміщень для утримання ВРХ становила 23276 тис. скотомісць, в областях Західного регіону - 3780 тис. скотомісць, то на початок 1993 р. - відповідно 22674 і 3681 тис. скотомісць, або на 2.6 і 2.4 % менше. За цей же період в господарствах Івано-Франківської, Тернопільської і Чернівецької областей місткість

приміщень для худоби зменшилась на 20-22 тис. скотомісць, а Львівсько-області - на 34 тис. скотомісць. Зменшуються обсяги будівництва нових приміщень для худоби: в 1988 р. в господарствах Західного регіону їх було введено в експлуатацію на 52 тис. скотомісць, а в 1992 р. - лише на 22 тис. скотомісць, або менше на 57,7 %. У свинарстві склалася аналогічна ситуація.

Але найбільш виразно ці негативні тенденції проявились у вівчарстві: тут в 1992 р. порівняно з 1988 р. потужності для утримання тварин зменшились в 2,3 раза, а введення в експлуатацію нових потужностей - в 5,5 раза.

Основний недолік оновлення окремих видів основних засобів полягає в тому, що не усунуто диспропорції у формуванні виробничої бази тваринництва, хоча суть даного процесу - у регіональному формуванні усієї сукупності виробничого потенціалу, включаючи насамперед будівлі і споруди.

Обмежені фінансові ресурси призвели до уповільнення темпів оновлення і створення потрібних виробничих потужностей у рослинництві. Так, капітальними овочеві-картоплесховищами сільськогосподарські підприємства забезпечені на 83 %, зерносховищами - на 71, складами для зберігання мінеральних добрив-пестицидів - на 74 %. Наведені дані свідчать про важливість оптимізації виробничих потужностей у поєднанні з кінцевими результатами господарської діяльності.

Незаповненість скотомісць в тваринницьких приміщеннях значною мірою вплинула на те, що в господарствах з колективною і державною формою власності на діючих виробничих потужностях, за нашими розрахунками, недоотримано 1004,6 тис. т молока, 341,1 млн. шт яєць, 273,8 тис. т м'яса живої ваги худоби і птиці, 0,6 тис. т вовни (табл. 5).

Таблиця 5

Наявність і використання виробничих потужностей в колективних підприємствах Західного регіону України, в середньому 1990-1994 рр.

Вид продукції	Середньорічна виробнича потужність	Вироблено продукції	Використання потужностей, %
Молоко, тис. т	2821.4	1816.7	63.9
Яйця, млн. шт.	1057.1	716.0	67.7
М'ясо, тис. т живої ваги; в т. ч.:			
великої рогатої худоби	422.6	260.5	58.8
свиней	116.6	47.5	40.8
овець і кіз	9.7	3.2	32.9
птиці	43.9	28.2	64.4
Вовна, т	1874	1230	65.6

2.9. Сільськогосподарські підприємства мають низький рівень технічної оснащеності та слабку базу для зберігання й обслуговування засобів механізації. Так, у розрахунку на 1000 га ріллі господарство України в середньому має 14.6 тракторів, 5.7 плугів загального призначення. На 100 га посівних площ відповідних культур у 1992 р. було 6.5 зернозбиральних, 12.1 кукурудозбиральних комбайнів, 12.6 бурякозбиральних машин. Машинно-тракторний парк колективних і державних сільськогосподарських підприємств налічує від 30-50 тракторів на господарство в Поліссі до 120-150 і більше в зоні Степу. Досягнутий рівень технічної оснащеності не відповідає потребам крупного землекористування, далекий від оптимального і значно нижчий від рівня розвинених країн. Так, у розрахунку на одиницю площі ріллі тракторів в Україні в 2.4 раза менше, ніж у США, у 6 разів - ніж в Німеччині та Франції, зернозбиральних комбайнів відповідно менше в 2.3 та 3.6 раза. Вже зараз відставання в технічному оснащенні спричиняє великі втрати продукції, оскільки не своєчасно виконуються польові роботи, порушується технологія тощо.

Із загальної кількості тракторів, зосереджених у сільському господарстві Львівської області (15605), 74,9% використовуються колективними сільськогосподарськими підприємствами, 10,8% - держгоспами, 3,6% фермерськими господарствами, 0,6% міжгосподарськими підприємствами і 10,1% підприємствами і організаціями, які обслуговують сільське господарство. За формами власності тракторний парк Львівщини розподіляється так: колективна власність - 56,4%, державна - 38,1%, приватна - 3,2% і змішана власність 2,3%.

Як показують численні, в тому числі і наші дослідження, підвищення рівня технічної оснащеності в значній мірі залежить від механізму амортизаційних відрахувань. Компенсаційну амортизацію можна нараховувати двома способами. Перший ґрунтується на одночасній переоцінці основних фондів за відповідною вартістю (ціною придбання) і розрахунках їх зносу відповідно до нових цін та обчислення суми недорахованої амортизації за той час, протягом якого відрахування велись з первісної вартості. Подальші амортизаційні відрахування необхідно проводити за нормами, які дозволяють до кінця амортизаційного періоду (нормативного строку) забезпечити нагромадження коштів, достатніх для їх заміни за новими цінами.

Компенсаційна норма амортизаційних відрахувань визначається після встановлення фактичної залишкової вартості машин. Вона розраховується як різниця між відповідною вартістю (вартістю придбання) і фактично нарахованою амортизацією за період, що передував переоцінці. Тоді компенсаційна норма амортизації засобів виробництва становитиме:

$$\text{Нак} = \frac{B_v - B_b \cdot a + e}{B_v \cdot (T_n - e)} \cdot 100\%, \text{ де}$$

Нак - компенсаційна норма амортизації, %;

- Вв - відносна вартість засобу виробництва, крб;
- Вб - первісна (балансова) вартість засобу до переоцінки, крб;
- а - діюча норма амортизації, %;
- Тн - нормативний (амортизаційний) строк служби засобу, років;
- е - строк експлуатації засобів до переоцінки, років;

Зважаючи на те, що основні засоби виробництва (особливо сільськогосподарська техніка), які перебувають в експлуатації, в середньому прослужили близько 50 % нормативного строку служби, а ціни на них зросли в сотні і тисячі раз, можна застосовувати менш точний, але простіший спосіб обчислення компенсаційної амортизації. Він полягає у подвоєнні діючої норми амортизації і нарахуванні її з повної вартості засобу до кінця нормативного строку його служби незалежно від часу введення в експлуатацію.

Світовий досвід підтверджує, що застосовується кілька методів нарахування прискореної амортизації. Серед них найпростіший - традиційне пропорційне нарахування, яке від діючого відрізняється коротшим від нормативного строку служби періодом, за який у фонд амортизації відраховується повна вартість засобу виробництва. Після цього нарахування амортизації припиняється.

При використанні регресійного методу амортизації діюча норма пропорційних відрахувань збільшується у 1.5 раза (при методі подвійної регресії - у два) і кожного разу обчислюється з залишкової вартості. Такий порядок нарахування амортизації у значній мірі захищає підприємство від наслідків морального зносу обладнання, підвищує його конкурентоспроможність.

2.10. Недостатній розвиток матеріально-технічної бази поряд з фінансовими і соціально-економічними факторами призвели до того, що в Україні станом на 1 січня 1995 року порівняно з 1994 роком поголів'я ВРХ зменшилось на 1997.4 тис. голів (9.3%), корів - на 264.3 (3.3%),

свиней - на 1372,3 (9%), овець та кіз - на 1202,5 тис. голів (18,2%). За цей же період в областях Західного регіону поголів'я ВРХ зменшилось на 422,1 тис. голів (9,7%), корів - на 6,4 (0,4%), свиней - на 39,2 (1,7%), овець та кіз - на 126,7 тис. голів (19,4%).

Зменшення поголів'я худоби обумовило також зменшення виробництва основних видів продукції тваринництва. Так, в 1994 році, порівняно з 1993 роком виробництво м'яса в забійній вазі на душу населення в західних областях зменшилось на 7,6 %, в тому числі в Волинській і Закарпатській областях на - 11,7 %, Львівській - 10,2, Тернопільській - 9,7 %. За відповідний період виробництво молока на душу населення в цьому регіоні зменшилось на 1,4 %, в тому числі в Волинській області - 8,5 %, Закарпатській - 3,1, Рівненській - 2,4 %.

2.11.Згадані вище фактори призвели до того, що за останні десятиліття площа багаторічних насаджень значно зменшилась. У господарствах громадського сектора за 1970-1995 рр. площа виноградників скоротилася на 6,3 тис. га, або на 53,4%, плодоягідних культур - на 60,4 тис. га, або 58,2%. Зменшення площ під багаторічними насадженнями відбулося в усіх областях, але найбільшим серед західних областей воно було у Львівській, Волинській і Тернопільській областях і становило відповідно 74,4; 67,4 і 66,2%.

Багаторічні насадження експлуатуються у виробництві протягом тривалого часу. Так, за нормами амортизаційних відрахувань зерняткові сади на насінневих підщепах, які займають найбільшу питому вагу в складі багаторічників, а також виноградники використовуються 20 років. Їх відновлення як діючих основних виробничих фондів з урахуванням найновіших досягнень агрономічної науки потребує часу. Тому сьогодні в громадських господарствах подекуди функціонують насадження старого типу, але все більше вводяться в експлуатацію інтенсивні сади, виноградники та хмільники, внаслідок чого поряд із зменшенням

площ багаторічних насаджень зростає їх вартість.

2.12. До початку 90-х років офіційна статистика не вела спостережень за розвитком цінкових змін в динаміці нагромаджень. Після останньої переоцінки основних фондів пройшло понад 20 років, протягом яких їх склад поновився приблизно на $\frac{3}{4}$ за рахунок нових, більш дорогих об'єктів. Вже на початку 80-х років відбулося офіційне підвищення оптових цін і тарифів, розвивалася прихована інфляція, що проявлялося у невиправданому завищенні цін на нові види продукції при погіршенні її якості.

Не відповідає сучасним умовам відтворення величезна кількість об'єктів виробничого і культурно-побутового призначення введених в дію господарським способом. Аналіз обсягів капіталовкладень та введених в дію об'єктів в 70-х і 80-х роках показує, що їх кількість досягає 40-60 % при вдвоє меншій вартості одиниці потужності. Ця обставина передбачає відповідне коригування вартості будівель і споруд, введених в дію господарським способом, оскільки можливості такого відтворення на сучасному етапі практично вичерпані.

За існуючим механізмом індексації балансової вартості майна недооцінюються будівельні об'єкти та техніка, введені в експлуатацію до 1991 р. Вартість основного стада продуктивної і робочої худоби оцінюється лише за живою масою, без врахування продуктивного ресурсу та племінних якостей.

2.13. Відновну вартість будівель і споруд розраховують за укрупненими показниками вартості окремих конструкцій та елементів (фундаменти, каркаси, стіни, перекриття, покрівля тощо) і їх загальними розмірами.

Загальну відновну вартість будівельних об'єктів в цінах 1984 р. визначають підсумовуванням вартостей окремих конструкцій та елементів з урахуванням структурних коефіцієнтів витрат, які не увійшли в розрахунок укрупнених показників. За даними Інституту "УкрНДІагропроект", ці показники становлять: на прибудови, земляні та різні

роботи - 1.15; на накладні витрати на планові нагромадження - 1.25; на прив'язку будівельно-монтажних робіт до місцевих умов будівництва - 1.17.

Відновну вартість будівельних об'єктів з ціа 1934 р. у ціни станом на час оцінки визначають з використанням індексів, розроблених відповідно до постанов Кабінету Міністрів України станом на 01.05.92 р., на 01.08.93 р.; на 01.01.95 р. і на 01.04.96 р. та індексів інфляції у наступні періоди.

Оціночна вартість будівель і споруд може бути стартовою при їх купівлі, продажу, акціонуванні, оренді. Вона використана автором у його розробках та рекомендаціях. Пропонована схема проведення оцінки будівель і споруд наведена на рис. 2.

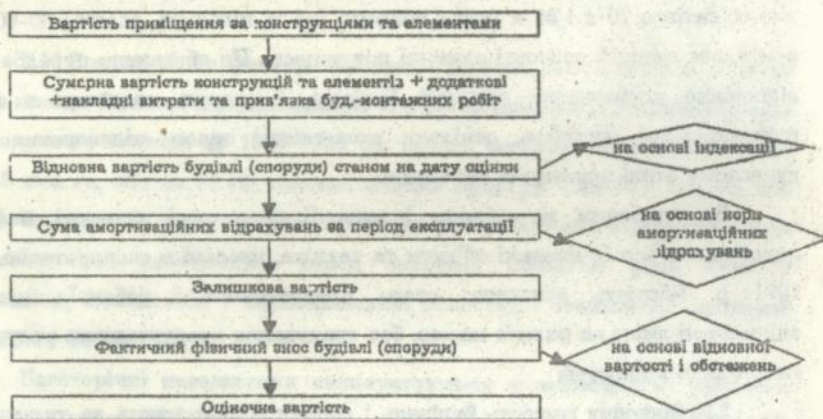

Рис. 2. Схема проведення оцінки будівель і споруд.

2.14. Специфіка оцінки сільськогосподарської техніки полягає в тому, що завжди з часу її придбання оптові ціни на машини і обладнання мали тенденцію до зростання, навіть у період до цінової реформи. Це враховано автором при розробці схеми оцінки машин та обладнання (рис. 3). При цьому важливо визначити вартість технічних засобів, що є на

балансі підприємства, залежно від часу їх введення в експлуатацію, а також тих засобів, які з тих чи інших причин не поставляються сільськогосподарським підприємствам України, але ще використовуються для виконання сільськогосподарських робіт.

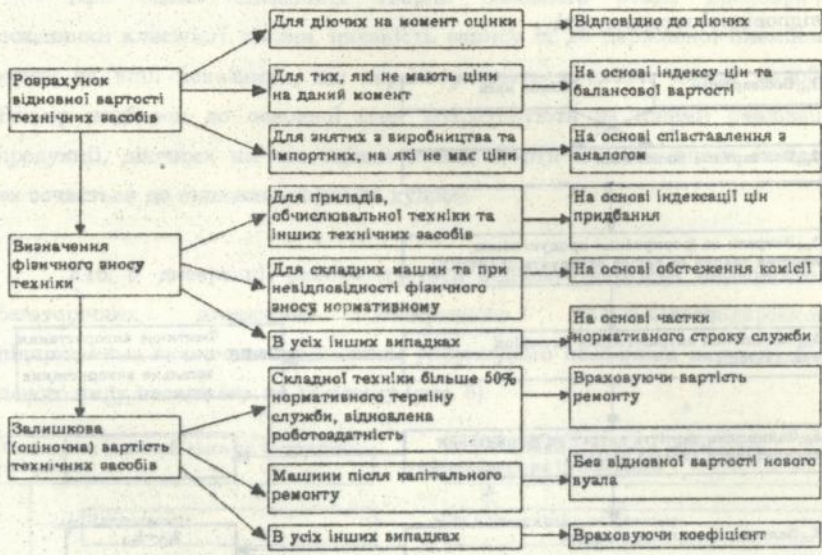

Рис. 3. Схема проведення оцінки машин та обладнання

Визначається відносна вартість машин і обладнання, транспортних засобів, виробничого і господарського інвентаря, обчислювальної техніки, вимірювальних і регулювальних приладів, що експлуатуються в даному підприємстві, незалежно від форм власності, або передані в оренду іншим виробникам.

Оцінюються всі засоби механізації, які є на балансі підприємства, незалежно від їх технічного стану, тобто фізичного зносу, за винятком тих, що підлягають вибракуванню.

2.15. У запропонованій схемі проведення оцінки продуктивної і робочої худоби (рис. 4.) автор виходить з того, що вартість основного стада продуктивної і робочої худоби необхідно визначати як суму вартості її живої маси і затрат на формування продуктивних якостей. Якщо через низьку продуктивність тварин подальше їх утримання недоцільне, то вартість встановлюється врахуванням ціни живої маси відповідної вгодованості.

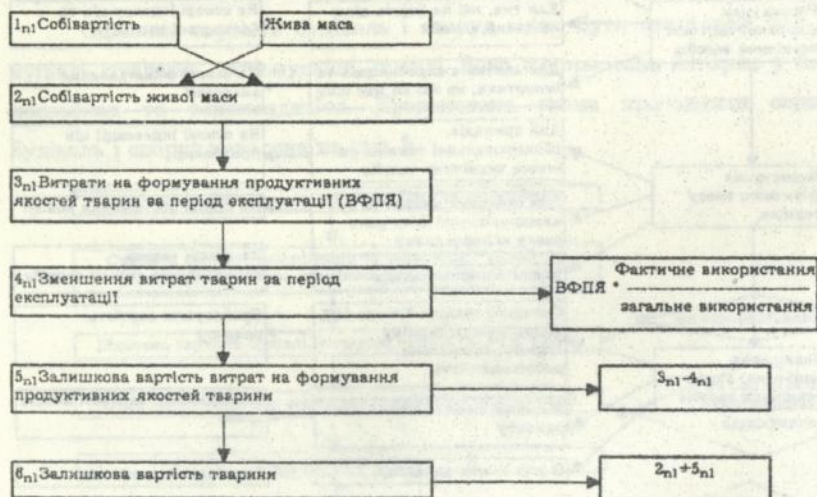

Рис. 4. Схема проведення оцінки продуктивної і робочої худоби

Оцінці підлягає все наявне поголів'я основного стада продуктивної худоби всіх сільськогосподарських та інших підприємств незалежно від часу введення в основне стадо та його фізичного стану. Для проведення оцінки використовується інформація, що включає показники живої маси та категорії вгодованості кожної тварини, віку, продуктивності або їх однорідних статеві-вікових та інших груп, а також показники

якості продукції (надій молока на корову, вміст жиру, вихід приплоду, жива маса поросят, ягнят і телят м'ясних корів при відлученні від маток, використання робочої худоби за рік), період господарського використання кожної голови основного стада (кількість лактацій, опоросів, окотів), індекси зміни продуктивності корів залежно від лактацій, собівартість вирощування 1 ц живої маси.

При оцінці племінних тварин основного стада враховують показники класності тварин, наявність запису їх до державної племінної книги та інші показники, що характеризують племінні якості худоби. Розмір надбавок до основної ціни розраховують за цінами реалізації продукції, діючими на час оцінки майна. Вартість племінних якостей враховується до відновної вартості худоби.

2.16. У дисертації рекомендується відновну вартість плодоносних багаторічних насаджень конкретного сільськогосподарського підприємства визначати множенням укрупненого показника вартості 1 га даного виду насаджень на їх площу (рис. 5).

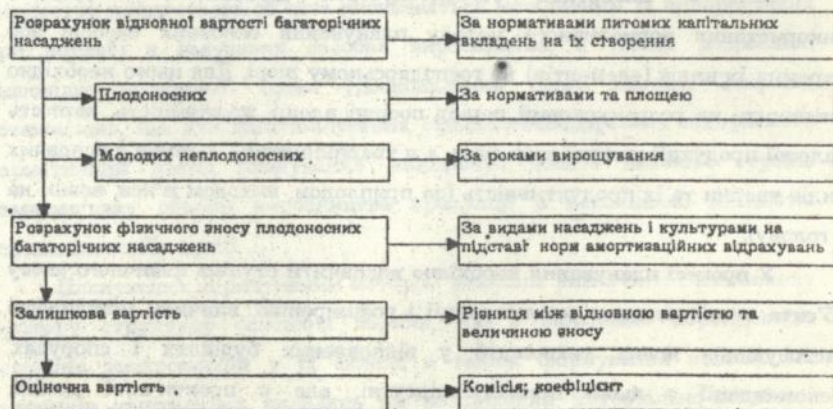

Рис. 5. Схема проведення оцінки багаторічних насаджень

Оцінка багаторічних насаджень, переданих в оренду, здійснюється орендодавцем за наведеною методикою. Якщо орендарем здійснені капітальні витрати для підвищення продуктивності насаджень, що в свою чергу пов'язано із зростанням капіталомісткості цих основних засобів виробництва, то вони оцінюються орендодавцем із урахуванням здійснених інвестицій.

При оцінці насаджень, розміщених на схилах, враховують крутість схилів. Із збільшенням крутості схилу на 1 градус відновна вартість насаджень зростає на коефіцієнт 0.012.

У разі потреби вартість насаджень коригують на зрідженість дерев (кущів) і крутість схилу.

Оцінку конструкцій багаторічних насаджень, для створення яких відсутні дані про питомі капітальні вкладення, проводять зіставлення їх з типовими схемами садіння, формами крони тощо, з одночасним урахуванням їх споживчої вартості.

2.17. У дисертації обґрунтовується доцільність і дієвість використання нормативного методу планування основних засобів або окремих їх видів (елементів) на господарському рівні. Для цього необхідно визначити на розрахунковий період посівні площі, врожайність, вартість валової продукції кожної культури, а в тваринництві - поголів'я основних видів тварин та їх продуктивність (за приплодом, виходом м'яса, вовни на 1 голову).

У процесі планування необхідно визначити ступінь фізичного зносу об'єкта, який підлягає реконструкції і розширенню, вивчити можливості застосування нових технологій у відновлених будівлях і спорудах. Рекомендації з цього приводу відсутні, але є практичний досвід, результати досліджень вчених. Так, доктор економічних наук Я.М. Блянкмаг доводить, що в умовах Білорусії реконструкція або

розширення приміщень виправдовує себе при фізичному зносі до 35 %, якщо ж він більший, то доцільно відновити об'єкт за рахунок нового будівництва. Для нашої країни, особливо для її степової і лісостепової зон з більш сухим кліматом, процент зносу можна підвищити до 40-45 %.

У тваринництві, як і в рослинництві, також слід застосовувати нормативний метод планування капітальних вкладень з розрахунку на голову худоби і птиці, 1 т продукції залежно від структури стада та продуктивності корів, свиноматок та вівцематок тощо. На основі нормативів, залежно від виду продукції і рівня продуктивності худоби визначають потребу в основних засобах тваринництва для даного регіону.

При обґрунтуванні потреби в основних виробничих фондах особлива увага у дисертації звертається на їх фактичне і нормативне співвідношення як у цілому, так і за окремими видами основних засобів на окремі сільськогосподарські культури та види тваринницької продукції.

Методом накладання нормативів основних фондів на виробничі параметри конкретного об'єкта визначається можливість їх використання при потребі в галузевих засобах виробництва, а також розроблені відповідні пропозиції щодо удосконалення цього методу. Зокрема, встановлено, що для багатогалузевих сільськогосподарських підприємств нормативний метод планування забезпечує досить високий ступінь взаємозв'язку обсягів виробництва, продукції з необхідною кількістю основних засобів праці.

Планування нормативним методом дозволяє визначити і наближену галузеву структуру основних засобів, що є важливою передумовою усунення диспропорцій у їх складі, а також формування відповідних напрямків капітальних вкладень на розширення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств з урахуванням забезпечення ефективного рівня їх використання.

2.18 В роботі обґрунтовується система нормативів основних виробничих фондів, яка розраховується на 1 га посівної площі при певному рівні урожайності культур, голову худоби та птиці з урахуванням продуктивності тварин, як за загальним їх обсягом, так і за окремими елементами (будівлі, споруди, в т. ч. меліоративні; силові машини і обладнання, з них: трактори; робочі машини і обладнання; транспортні засоби, в т. ч. вантажні автомобілі; робоча худоба; продуктивна худоба; багаторічні насадження; вимірювальні прилади, інструмент та інші основні засоби).

Нормативи повинні розраховуватись на параметрах модельних господарств, які репрезентують найважливіші техніко-економічні і природні особливості певного регіону, структуру посівних площ і поголів'я худоби; врожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тварин на кінець їх дії.

2.19 При плануванні інвестицій слід врахувати й інфляційні процеси. Потужності, які вводилися в дію, дорожчали не тільки внаслідок інфляції капіталовкладень, а й внаслідок зростаючих інвестиційних витрат, не пов'язаних безпосередньо з розширенням виробничих потужностей. Подорожчання обладнання вітчизняного виробництва відбувалося вищими темпами порівняно з подорожчанням будівельно-монтажних робіт.

В умовах ринкових відносин інвестиційна політика підприємств агропромислового комплексу повинна ґрунтуватися на принципах самофінансування, розвитку торгівлі матеріально-технічними ресурсами, договірній системі відносин між учасниками інвестиційного процесу. Водночас ряд програм вимагає державної підтримки.

Автор дотримується думки, що основними джерелами фінансування інвестиційних проектів у агропромислому

комплексі можуть бути власні та залучені кошти товаровиробників. Держава повинна економічно стимулювати інвестиції сільськогосподарських товаровиробників та інших інвесторів, в тому числі іноземних, в агробізнес та соціальну інфраструктуру за рахунок пільгового оподаткування та кредитування, зміни амортизаційної політики, прямих та непрямих дотацій і компенсацій.

Потрібна реорганізація структурних підрозділів колишнього Держпостачу, поступове їх пристосування до нових умов. Неможливо сформувати ринкову інфраструктуру на основі існуючої товаропровідної мережі. Оптово-посередницькі фірми, створені на базі територіальних постачально-збутових главків гальмуватимуть впровадження ринкового механізму, зберігатимуть розподільчу номенклатуру засобів виробництва в обсягах, необхідних для їх здійснення. При такій системі неможливо створити механізм впливу на виробників засобів виробництва.

2.20 Нагромаджене завдяки багаторічній праці колгоспників майно є їх колективним надбанням і підлягає приватизації. В концептуальному аспекті розв'язання цієї проблеми полягає в організаційно-економічному перетворенні господарств в асоціації нових форм діяльності з формуванням гласності в розрізі господарської структури. Практично, рішення передбачає ряд варіантів залежно від розмірів господарства, спеціалізації, кадрового забезпечення, соціально-економічної активності працюючих, зони місцезнаходження тощо.

Більш рішучим кроком у формуванні конкурентноспроможного прошарку приватних виробників у сільському господарстві може стати використання майнового паю як важливого джерела нагромадження первісного капіталу при створенні фермерських господарств.

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. На сучасному етапі економічної реформи актуалізується необхідність теоретичного узагальнення і поглиблення методологічної розробки проблем оцінки ефективності основних фондів у всіх галузях народного господарства і, особливо, у сільському господарстві як пріоритетній галузі економіки України.

Процес реформування відносин власності, структурних змін, розвитку ринкової інфраструктури в Україні поглиблюється. В цих умовах доцільно застосовувати методологію аналізу формування та ефективного функціонування основних виробничих фондів у сільському господарстві, яка на відміну від традиційних ґрунтується на розрахунку системи показників диференційовано: залежно від форми власності, фінансової ситуації, специфіки конкретного підприємства.

2. Прискорення науково-технічного прогресу в аграрно-промисловому виробництві найбільш чітко проявляється у кількісному рості та якісному удосконаленні основних виробничих фондів, які разом з трудовими та земельними ресурсами становлять основу сільськогосподарського виробництва.

Визначення економічної категорії основних виробничих фондів сільського господарства доцільно доповнювати характеристиками їх функціональної ролі.

3. Головним критерієм економічної ефективності використання основних виробничих фондів у сільському господарстві слід вважати, підвищення продуктивності праці, що супроводжується збільшенням виробництва продукції з одиниці земельної площі. Економічна ефективність основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення об'єктивно характеризує система вартісних та натуральних показників. До основних показників доцільно віднести: обсяг виробництва товарної і валової продукції з одиниці земельної площі, рівень

продуктивності праці, розмір грошово-матеріальних витрат на виробництво одиниці продукції, обсяг валового доходу, чистого доходу, коефіцієнт ефективності основних виробничих фондів. Економічну ефективність використання окремих видів основних фондів характеризують техніко-економічними показниками їх експлуатації.

4. Головними методичними принципами при нормуванні та прогнозуванні основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення слід вважати такі: врахування функціонуючих виробничих потужностей, використання прогресивних типових проектів будівництва, застосування системи машин, способів закладки та експлуатації багаторічних насаджень, проектних параметрів відтворення основного стада. При цьому використовуються методи екстраполяції, вибіркового обстеження, прямого розрахунку, нормативний та експертних оцінок, які охоплюють більшість способів обґрунтування прогнозних явищ.

5. Методологічні принципи оцінки окремих видів та груп основних засобів в аграрно-промисловому виробництві ґрунтуються на особливостях їх формування. Відновну вартість будівель і споруд визначають за укрупненими показниками вартості окремих конструкцій та елементів, їх загальних розмірів по кожному будівельному об'єкту. Відновну вартість машин та обладнання визначають перерахуванням первісної (балансової) вартості відповідно до чинних на момент оцінки оптових цін, націнок торговельно-посередницьких організацій, вартості монтажу. Відновна вартість продуктивної і робочої худоби визначається за витратами на її вирощування та формування племінних та продуктивних якостей. Відновна вартість багаторічних насаджень обчислюється за нормативами питомих капітальних вкладень на їх створення.

6. В сучасних умовах обсяги і напрями капітальних вкладень слід планувати з врахуванням прискорення темпів росту фондозабезпеченості сільськогосподарських підприємств різних форми власності, удосконалення

співвідношень основних фондів провідних галузей а також їх окремих видів і груп засобів праці.

З метою концентрації зусиль товаровиробників на формуванні та ефективній експлуатації основних виробничих фондів невиробничі основні фонди доцільно передавати на компенсаційних засадах відповідним міністерствам і відомствам (освіти, культури, охорони здоров'я тощо) в особі місцевих органів влади з метою планомірного їх формування та кваліфікованої експлуатації.

7. Об'єктивною необхідністю, що ґрунтується на науково-технічному прогресі у фондоутворюючих галузях є прискорення обороту основних виробничих фондів, відповідність циклів відтворення основних фондів натурально-речовому відновленню виробничих потужностей. Особливої актуальності набуває прискорення обороту технічних засобів, підвищення якості сільськогосподарської техніки. Скорочення тенденцій здорожчання одиниці потужності введених в дію основних засобів, їх стабілізація та майбутнє зростання є об'єктивною необхідністю, що впливає з вимог господарського механізму.

8. Нарощування основних виробничих фондів та технічних засобів на одиницю сільськогосподарських угідь забезпечує збільшення виробництва продукції, ріст продуктивності праці і доходності, зниження грошово-матеріальних витрат на виробництво продукції.

Ефективність використання машинно-тракторного парку зростає внаслідок збільшення мобільності та розширення меж застосування енергетичних засобів при збільшенні вартості робочих машин до 3-4 крб. на одиницю вартості силових машин.

9. Соціально-економічні зміни в характері і змісті праці найбільш чітко проявляються в зростанні її фондоозброєності. Застосування у сільськогосподарському виробництві основних виробничих фондів, що відповідають досягненням науково-технічного прогресу, дозволяє збільшувати навантаження земель на працівника, підвищувати

продуктивність праці, упорядковувати робочий день, поліпшувати умови праці, зменшувати сезонність виробництва. Фондоозбросність праці в сільському господарстві, зокрема Західного регіону України, слід довести до рівня провідних галузей промисловості і будівництва, а в перспективі перевищити його у 1,5-2 рази.

10. В підвищенні економічної ефективності основних виробничих фондів важлива роль належить головному фактору їх функціонування - оборотним засобам. При обґрунтуванні співвідношень основних і оборотних фондів важливо не допускати диспропорцій між виробничими приміщеннями, поголів'ям худоби і кормовою базою, машинно-тракторним парком та запасними частинами і паливно-мастильними матеріалами, забезпечувати необхідний рівень оплати праці.

11. Соціально-економічна результативність росту фондозабезпеченості сільського господарства полягає в підвищенні продуктивності праці, вивільненні з сфери сільськогосподарського виробництва трудових ресурсів, збільшенні виробництва продукції при скороченні земель сільськогосподарського використання.

Показники фондовіддачі та фондомісткості, характеризуючи певні особливості сільськогосподарської діяльності, відображають складні економічні процеси в аграрно-промисловому комплексі. В них проявляється еквівалентність обміну між сільським господарством та фондоутворюючими галузями промисловості та будівництва. Етапи розвитку машинного виробництва можуть створювати циклічність в динаміці цих показників, проте їх рівень повинен мати тенденцію до поліпшення.

Головними передумовами зростання фондомісткості продукції та зниження фондовіддачі, поряд з недоліками в організації роботи трудових колективів та змінами галузевої структури сільського господарства, є: подорожчання одиниці потужності введених в дію основних засобів, низькі темпи впровадження досягнень науково-технічного

прогресу у фондоутворюючих галузях, непорядкованість цін на промислову продукцію, яка надходить в село.

12. Важливою економічною основою поєднання обсягів виробництва продукції та необхідних матеріально-технічних ресурсів є нормативи основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення на одиницю земельної площі, голову худоби, тону продукції, обґрунтовані на базі перспективних типових проектів виробничого будівництва, системи машин для комплексної механізації виробничих процесів, проектної вартості основного стада, багаторічних насаджень з врахуванням функціонуючих виробничих потужностей, досягнень науково-технічного прогресу.

13. Регулювання інвестиційних процесів в аграрно-промисловому комплексі підвищує наукову та практичну значимість прогнозування фондозабезпеченості сільського господарства. Збільшення поголів'я худоби, розширення меліоративного та дорожнього будівництва, нарощування об'єктів зберігання та переробки продукції, завершення комплексної механізації виробничих процесів, потреба галузі в додаткових трудових фондах на заміщення вибуваючих трудових ресурсів, подорожчання одиниці потужності основних засобів обумовлюють істотне збільшення фондозабезпеченості сільських товаровиробників різних форм власності.

Підвищення фондозабезпеченості сільського господарства Західного регіону України визначатиметься обсягами виробництва продукції, перспективною вартістю одиниці потужності окремих видів основних засобів. Потреба в основних фондах сільського господарства Західного регіону України на 2000 р. визначена в обсязі 820,7 трлн.крб., на 2005 р. - 833,5 трлн.крб., що становить відповідно 71,91 і 80,14 млн. доларів США.

14. Інфляційні процеси збільшують розрив між балансовою та відновною вартістю основних засобів, що перешкоджає об'єктивному визначенню майнових паїв, формуванню статутних фондів

спільних підприємств. Офіційні індексації основних фондів, проведені згідно з постановами Кабінету Міністрів України у 1992, 1993, 1995 та 1996 рр., не доводять балансову вартість основних фондів до відновної, не враховують цінних змін з часу останньої переоцінки основних фондів (1972-1973 рр.), відстають від темпів інфляції.

Запропонована методика експертної оцінки основних засобів дозволяє встановити реальну ціну майнових комплексів у агроформуваннях усіх форм власності.

15. Визначення реальної вартості основних засобів дозволяє підприємствам об'єктивно оцінювати власний виробничий потенціал, визначати реальні майнові права працівників, ставить у рівні умови партнерів при формуванні спільних підприємств та господарських товариств.

Реальна оцінка основних засобів дозволяє підприємствам об'єктивно визначити ціну виробництва, прибутковість галузей, реально оцінювати економічну ситуацію.

3. Перелік публікацій автора, у яких відображені основні положення дисертації

3.1. Ефективність, відтворення та оцінка основних фондів сільського господарства Західного регіону України.- Львів: ЛДСГІ, 1996.- 198 с.

3.2. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка.- К.: Урожай, 1995. 192 с. (Співавтори - Г. Підлісецький, М. Герун та інші).

Особистий внесок автора: запропоновано методику і розраховано оцінку основних виробничих фондів; досліджено їх відтворення та формування ринку засобів виробництва.

3.3. Словник термінів ринкової економіки.- Львів: 1994.- 72 с. (Співавтори- Г. Черевко, Б. Вільський та інші).

Особистий внесок автора: опрацьовано терміни, що стосуються виробничих фондів, капіталу, капіталовкладень, оцінки фондів.

3.4. Методичні рекомендації по експертній оцінці основних засобів в АПК (погоджені з Міністерством сільського господарства і продовольства та Фондом державного майна України). - К.:ДОП Інститут аграрної економіки.-1995.- 66 с. (Співавтори - Г. Підлісецький, Б. Пітулько та інші).

Особистий внесок автора: розроблено відомості і здійснено розрахунок оцінки відповідної вартості основних засобів по їх видах в АПК.

3.5. Методичні рекомендації по оцінці вартості виробничих будівель і споруд сільськогосподарського призначення.- К.: ДОП Інститут аграрної економіки УААН, 1994.- 29 с. (Співавтори - Г. Підлісецький, М. Ульянов та інші).

Особистий внесок автора: запропоновано методику здійснення оцінки будівель і споруд

3.6. Основные факторы роста эффективности использования основных производственных фондов (Депонированная рукопись №5146 ВНИПЭИСХ). Москва, 1985.- 60 с. (Соавтор - Р. Трынько).

Особистий внесок автора: здійснено класифікацію факторів росту фондівддачі, розраховано ступінь їх впливу та тісному зв'язку.

3.7. Эффективность оновлення основних виробничих фондів в умовах міжгосподарської кооперації:- Наук. праці Львів. СГІ Т.89,1980.-С.48-50.

3.8. Поточно-цеховая система производства молока - резерв эффективности использования основных фондов. Информ. листок Львовского ЦНТИ,- 1982,- №10.-4 с.

3.9. Оплата праці і ефективність використання основних фондів тваринництва:- Наук.праці Львів.СГІ Т.97,1982. С.97-100.

3.10. Объективная необходимость повышения экономической эффективности основных фондов сельского хозяйства. Тез. докл. респ. науч.-

практ. конференції молодих учених-економістів. Київ, 1982, с.40-41.

3.11. Резерви роста фондоотдачи: Научн. труды Львовского СХИ, 1983.- С.79-81.

3.12. Оптимизация соотношения между основными и оборотными фондами скотоводства: Научн. труды Львовского СХИ, 1983.- С.69-72.

3.13. Совершенствование управления процессом воспроизводства основных производственных фондов в системе АПК: Научн. труды Львовского СХИ, 1985.-С.94-98. (Соавтор - Г. Черевко).

Особистий внесок автора: запропоновано механізм управління процесом відтворення основних виробничих фондів.

3.14. Шляхи підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу: Тез. доп. наук.-вироб. конф.- Кам'янець-Подільський, 1989.- С.140-141.

3.15. Наукові основи пропорційності в розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства. Тез. доп. наук.-вироб. конф.- Львів, 1990, с.168-169.

3.16. Развитие социальной инфраструктуры села - важная предпосылка эффективного использования ресурсов труда и фондов: Тез. докл. всесоюз. науч.-произв. конф.- Львов, 1990.-С.234-235.

3.17. Господарський механізм та природокористування в агропромисловому комплексі: Наукові праці Львів. СГІ, 1991.-С.36-40. (Співатор - Г. Черевко).

Особистий внесок автора: розглянуто екологічні аспекти використання основних фондів в сільському господарстві.

3.18. Ринкові відносини як фактор ефективного використання виробничого потенціалу на селі: Тез. доп. наук.-практ. конф.-Закарпаття.- ВВакта, 1991.- с. 94.

3.19. Оптимальний рівень технічного забезпечення фермерських господарств - основа збільшення виробництва сільськогосподарської продукції: Тез. доп. регіон. наук.-практ. конф.-Стрий-Львів, 1992.-С.61-62.

3.20. Особливості оцінки будівель та споруд як важливих елементів основних засобів: Тез. доп. звітної конф. викладачів і аспірантів.- Львів, 1994.-С.73-74.

3.21. Організація приватизації землі на Львівщині. //Економіка АПК.- №9.-1995.-С.45-48. (Співавтор - А. Бейзик).

Особистий внесок автора: досліджено регіональні аспекти приватизації землі в області.

3.22. Методичні підходи до оцінки техніки та тварин як важливих елементів основних засобів при їх приватизації. //Економічний вісник №1.- Львів. ДСГІ, 1995.-С.53-56.

3.23. Особливості формування основних фондів у кооперативах: Тез. доп. міжнародн. конф. - Львів. ДСГІ, 1995.-С.98-99.

3.24. Производственные ресурсы фермерских хозяйств: формирование и использование. Сборник трудов "Аграрные перспективы".- Прага: Чешский земледельческий университет, 1995.-С.179-185.

3.25. Використання землі як головного засобу виробництва: Наукові праці, Львів, ДСГІ, 1996.-С.32-34.

3.26. Проблеми оцінки та використання основних фондів в умовах ринкових відносин: Тез. доп. наук. конф.- Львів. ДСГІ, 1996.-С.125-126.

3.27. Деякі аспекти бізнес-планування у сільськогосподарських підприємствах //Економіка АПК.-№4.-С.29-33. (Співавтор - Б. Більський).

Особистий внесок автора: висвітлення особливостей основних аспектів планування з урахуванням ринкових умов.

3.28. Економіко-екологічні аспекти реформування агропромислового комплексу: Наук.праці. Львів.ДСГІ, 1996.-С.10-14 (0.33 да).

3.29. Фінансові аспекти капіталовкладень у сільському господарстві в умовах переходу до ринку: Наук. праці, Волинський ДУ, 1996.-С.50-52.

3.30. Обґрунтування пропорційності в розвитку матеріально-технічної бази АПК //Економічний вісник №2.- Львів. ДСГІ, 1996.- С.97-100.

ANNOTATION

Harasym P.M. The fixed funds efficiency and reproduction valuation's methodological aspects by reforming agricultural enterprises (on distance of west region of Ukraine). Thesis for a doctor's degree in agricultural economics in the specialized fields 08.06.01 - economics of enterprises and forms of economy; 08.07.02 - economics of agriculture and of agro-industrial complex. Institute of Regional Researches of National Academy of Science of Ukraine, Lvov, 1996.

This thesis contains some main results of theoretical and practical investigation of methodological principles of agro-industrial complex enterprises fixed funds valuation, its reproduction; recommendations of enhancement of economic efficiency of agricultural fixed funds used; substantiation of standards and forecast of agricultural fixed funds for west regions of Ukraine; priority of directions of agricultural investments; valuation of property of some agricultural enterprises by reforming ownership.

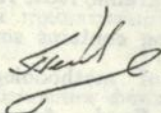
АННОТАЦИЯ

Гарасим П.М. Методологические аспекты оценки, эффективности и воспроизводства основных фондов при реформировании сельскохозяйственных предприятий (на примере Западного региона Украины). Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальностям 08.06.01 - экономика предприятий и форм хозяйствования и 08.07.02 - экономика сельского хозяйства и АПК. Институт региональных исследований, Львов, 1996.

Защищаемая диссертация содержит результаты теоретических и практических исследований методологических положений оценки основных фондов предприятий аграрно-промышленного комплекса, их воспроизводства; рекомендации по повышению экономической эффективности использования основных фондов сельскохозяйствен-

ного назначения; обоснованные нормативы и прогноз основных фондов сельскохозяйственного назначения для областей Западного региона Украины, приоритетные направления капитальных вложений в сельское хозяйство: оценку имущества отдельных сельскохозяйственных предприятий при реформировании в них отношений собственности.

Ключові слова: основні фонди, ефективність, оцінка, відтворення, нормативи, прогнозні розрахунки.

Віддруковано до друку 15.11.96. Формат паперу 60x84 1/16.
Папір друкарський. Друк офсетний. Гезкоштовно.
Друкарських листів 2. Зам. 320. Тираж 100.

ПТН "Дресобт" м. Львів, вул. 700-річчя Львова, 63а.

437754

AV 36.317